

Rolf-Heinz Höppner i Herbert Strickner - protokół z przesłuchania zbrodniarzy nazistowskich

Autor: Bogumił Rudawski (IZ)

Sporządzony 9 grudnia 1948 r. przez Karola Mariana Pospieszalskiego protokół jest jednym z pierwszych tego rodzaju dokumentów, które zostały włączone do działu III Archiwum II Wojny Światowej Instytutu Zachodniego. Dokument jest zapisem przesłuchania dwóch Niemców - Herberta Stricknera i Rolfa-Heinza Höppnera, którzy przebywali wówczas w poznańskim więzieniu przy ul. Młyńskiej w oczekiwaniu na proces. Pospieszalski przesłuchał ich w celu ustalenia autorstwa oraz okoliczności powstania trzech tekstów, opisujących nazistowską politykę ludnościową w Kraju Warty. „Tak Heinz Höppner jak Herbert Strickner byli w swych zeznaniach bardzo powściągliwi”, odnotował Pospieszalski. Obaj - niezgodnie z prawdą - zaprzeczali, jakoby byli autorami przedstawionych im materiałów. Kim byli Rolf-Heinz Höppner i Herbert Strickner, dlaczego kłamali i czemu były poświęcone zaprezentowane im na przesłuchaniu materiały?

Rolf-Heinz Höppner, który został przesłuchany jako pierwszy, urodził się 24 lutego 1910 r. w miejscowości Siegmar w Saksonii. Po zakończeniu studiów prawniczych rozpoczął praktykę sądową, a następnie adwokacką. Höppner wcześniej zgłosił swój akces do *NSDAP* oraz *SS*. W 1934 r., w wieku zaledwie 24 lat, wstąpił do Służby Bezpieczeństwa *SS* (*Sicherheitsdienst, SD*), która w okresie II wojny światowej odpowiadała za terror i masowe egzekucje obywateli polskich oraz eksterminację ludności żydowskiej. Młody intelektualista szybko awansował w strukturach tej zbrodniczej organizacji. Wybuch wojny zastał Höppnera na stanowisku zastępcy szefa biura *SD* w Dreźnie. W marcu lub kwietniu 1940 r. Niemiec został mianowany kierownikiem poznańskiego oddziału Służby Bezpieczeństwa. Jako szef *SD*

nadzorował przygotowywanie list proskrypcyjnych i publiczne rozstrzelanie Polaków. Równocześnie powierzono Höppnerowi organizację masowych wysiedleń obywateli polskich z Kraju Warty, kierując go na kierownicze stanowisko w Centrali Przesiedleńczej w Poznaniu. Höppner skupił w swoim ręku również inne dodatkowe funkcje, które posłużyły mu do wcielenia w życie założeń nazistowskiej polityki narodowościowej w okupowanej Wielkopolsce.

Wśród badaczy znany jest on przede wszystkim jako autor okrytej złą sławą notatki służbowej na temat „rozwiązania kwestii żydowskiej”, datowanej 16 lipca 1941 r. Notatka, która obecnie przechowywana jest w Archiwum Federalnym w Berlinie (sygn. R 58/954), została zaadresowana do jego „drogiego przyjaciela” z Głównego Urzędu Bezpieczeństwa Rzeszy Adolfa Eichmanna. Autor sporządził ją krótko po odbywających się w siedzibie namiestnika Kraju Warty Arthura Greisera naradach, poświęconych kwestii żydowskiej w okręgu. Przedstawił w niej różne propozycje dotyczące eksterminacji Żydów w Kraju Warty, które - jak zauważył - „brzmiały co prawda fantastycznie, ale wydają się możliwe do zrealizowania”. Jedną z nich miało być stworzenie zbiorczego obozu pracy przymusowej dla ok. 300 tys. Żydów, zlokalizowanego w pobliżu złóż węgla. W punkcie czwartym zawarł konkretną propozycję wymordowania ludności żydowskiej. Pisał bowiem do Eichmanna następująco:

istnieje tej zimy [1941/1942 - B.R.] niebezpieczeństwo, że nie da się wyżywić wszystkich Żydów. Należy poważnie zastanowić się, czy najbardziej humanitarnym rozwiązaniem nie byłoby zlikwidowanie wszystkich Żydów niezdolnych do pracy za pomocą jakiegoś szybko działającego środka. W każdym razie byłoby to bardziej do przyjęcia niż pozwolić, aby umierali z głodu.

W kolejnym punkcie zastanawiał się natomiast nad sterylizacją wszystkich Żydówek w wieku rozrodczym, aby „całkowicie rozwiązać w tym pokoleniu problem żydowski”.

Ludobójcze plany Höppnera zostały wcielone w życie kilka miesięcy później. 8 grudnia 1941 r. rozpoczął bowiem funkcjonowanie w Chełmnie nad Nerem w pobliżu Koła pierwszy w Europie ośrodek natychmiastowej zagłady ludności żydowskiej. Zostało w nim zamordowanych ok. 200 tys. osób. „Humanitarnym rozwiązaniem” zastosowanym w obozie okazały się samochody, pełniące funkcje mobilnych komór gazowych, w których zabijano ludzi za pomocą gazu spalinowego.

21 marca 1943 r. Höppner został kierownikiem okręgowego urzędu partyjnego ds. narodowościowych (*Gauamt für Volkstumsfragen*), placówki, która miała nadzorować

całość zagadnień ludnościowych i odpowiadała w szczególności za regermanizację osób zakwalifikowanych do III i IV grupy niemieckiej listy narodowościowej, utrzymanie rozdziału pomiędzy Polakami i Niemcami oraz opiekę nad niemieckimi przesiedleńcami. To właśnie w związku z pełnieniem tej ostatniej funkcji powstały dwa okazane na przesłuchaniu teksty: „Die Aufgaben des Gauamtes für Volkstumsfragen im Reichsgau Wartheland” (Zadania okręgowego urzędu partyjnego ds. narodowościowych w Okręgu Rzeszy Kraj Warty) oraz „Überblick über die Rückdeutschungsarbeit” (Zarys akcji ponownego niemczenia). Pierwszy z nich został wygłoszony przez Höppnera z okazji mianowania na szefa urzędu. Referent zarysował w nim nie tylko zadania podległej sobie placówki, ale zaprezentował się w niej jako nieprzejednany wróg Polaków i polskości. Postulował „rozwiązanie kwestii polskiej”, przedstawiając pięć możliwych scenariuszy, w tym „przenarodowienie” Polaków i wyniszczenie fizyczne. O ile przemowa ta zawierała rozważania teoretyczne, o tyle drugi z tekstów był zapowiedzią działań germanizacyjnych, przeprowadzonych w ciągu następných miesięcy funkcjonowania urzędu. Höppner oraz jeden z jego współpracowników opisują tam sposoby niemczenia „zdatnych rasowo” Polaków. Obszerną część sprawozdania poświęcają germanizacji dzieci i sposobom ich wcielenia do „niemieckiej wspólnoty narodowej”.

Höppner pełnił obowiązki szefa okręgowego partyjnego urzędu ds. narodowościowych do początku lipca 1944 r., kiedy to został przeniesiony do Głównego Urzędu Bezpieczeństwa Rzeszy w Berlinie. W czerwcu 1945 r. Niemiec został ujęty przez aliantów. Podczas procesu norymberskiego był świadkiem obrony w postępowaniu przeciwko Głównemu Urzędowi Bezpieczeństwa Rzeszy i Służbie Bezpieczeństwa SS. W 1947 r. został przekazany Polsce, gdzie odbył się jego proces. Oskarżono go o popełnienie zbrodni nazistowskich. W marcu 1949 r. Höppner został uznany winnym stawianych mu zarzutów i skazany na karę dożywotniego więzienia. Wyszedł jednak z więzienia w wyniku amnestii po odwilży październikowej w Polsce i wyjechał do Niemiec Zachodnich, gdzie wiódł spokojne życie urzędnika. Zmarł w 1998 r., w wieku 88 lat.

Drugą przesłuchaną 9 grudnia 1948 r. osobą był dr Herbert Karl Strickner, autor memoriału pt. „Die ‘deutsche Volksliste’ in Posen” (‘Niemiecka lista narodowościowa’ w Poznaniu). Strickner był z pochodzenia Austriakiem. Urodził się w 1911 r. w Innsbrucku. Podjął studia teologiczne na Uniwersytecie Wiedeńskim oraz Lipskim, jednak ich nie ukończył. Podczas studiów wstąpił w 1930 r. do NSDAP. Wkrótce musiał jednak wystąpić z partii, ponieważ nie uiszczal składek członkowskich. Członkiem partii stał się ponownie dwa lata później. Już jako zaangażowany członek ruchu narodowosocjalistycznego zakończył akademickie kursy sportowe, które otworzyły mu drogę do dalszej edukacji wyższej. W 1937 r. Strickner obronił

w Lipsku pracę doktorską, poświęconą sprawozdaniom sportowym w „Völkischer Beobachter”, partyjnej gazecie NSDAP. Rok później praca, pełna antysemitycznych komentarzy, ukazała się drukiem. Po obronie doktoratu Strickner pracował przez krótki czas jako nauczyciel w szkole *Hitlerjugend* w Brunszwiku. W 1938 r., po aneksji przez III Rzeszę Austrii, został kierownikiem działu prasowego i propagandowego *Hitlerjugend* w Karyntii. W swoim rodzinnym kraju Strickner nie pozostał jednak długo. Pod koniec 1938 r. wstąpił bowiem do Służby Bezpieczeństwa i w związku z tym brał udział w operacjach w Kraju Sudeckim, a następnie jako członek specjalnej grupy operacyjnej V (*Einsatzkommando V*) w Polsce.

Po przybyciu w październiku 1939 r. do Poznania Strickner zaangażował się w tworzenie miejscowych struktur SD. Zainteresowanie wzbudziły w nim stosunki etniczne i narodowościowe w mieście. Był szczególnie zaniepokojony faktem, iż wiele instytucji w sposób niekontrolowany i chaotyczny wydawało zaświadczenia o niemieckim pochodzeniu zainteresowanych. Postanowił temu przeciwdziałać i za zgodą Karla Coulona, kierownika urzędu NSDAP ds. narodowościowych i referenta narodowościowego w urzędzie namiestnika, oraz z pełnym poparciem Arthura Greisera przystąpił do tworzenia centralnego rejestru wszystkich Niemców. 28 października 1939 r. Greiser wydał decyzję o utworzeniu niemieckiej listy narodowościowej, co ułatwiło Stricknerowi pracę. Został on zresztą wyznaczony na kierownika poznańskiej ekspozytury niemieckiej listy narodowościowej. Zgodnie z założeniem tylko wpisane na nią osoby mogły być uznane za Niemców i traktowane w sposób uprzywilejowany. Reszta mieszkańców Poznania, a wkrótce i całego Kraju Warty, uchodziła za ludzi gorszej kategorii. Herbert Strickner był pomysłodawcą i realizatorem idei segregacji Polaków i Niemców. Wkrótce zresztą jego pomysł został przejęty przez Heinricha Himmlera i rozszerzony na inne obszary okupowanej Polski. Strickner był na tyle dumny ze swoich osiągnięć, iż opisał je na przełomie 1942 i 1943 r. w obszernym raporcie zatytułowanym „Niemiecka lista narodowościowa w Poznaniu”. Autor złożył ten dokument do miejskiego Archiwum, dzięki czemu przetrwał on wojnę. W czasie rozmowy z Pospieszalskim Niemiec twierdził, że „sprawozdanie w całości nie pochodzi od niego”, utrzymując że wiele partii zostało dopisanych później bez jego wiedzy. Wytłumaczenie to jest jednak mało wiarygodne. W czasie rozmowy z pracownikiem Instytutu Zachodniego Strickner krótko wspominał również o okolicznościach powstania raportu: „Sprawozdanie to podyktowałem w ciągu kilku dni już po moim zawieszeniu dla mojej rehabilitacji. Zarzucano mi bowiem, że utrzymywałem stosunki z Polakami. Chodziło mi zatem o to, by we właściwym świetle przedstawić moją działalność”. Zawieszenie w pełnieniu obowiązków związane było z rozprawą, która odbyła się 23 lutego 1942 r. przed sądem SS w Berlinie. Twórcy segregacji narodowej w Kraju Warty postawiono zarzut „zhańbienia rasy” (*Rassenschande*). Strickner został oskarżony przez Polkę, która starała się o wpis

na niemiecką listę narodowościową, o wymuszanie czynności seksualnych i próbę gwałtu. Na dwuznaczne zachowanie oskarżonego wskazywali w trakcie przesłuchania również jego współpracownicy. Mimo to sąd po całym dniu obrad uznał Stricknera za niewinnego stawianych mu zarzutów, twierdząc, że „jest on tak znakomitym człowiekiem, że nie mógłby popełnić podobnego czynu”. Do więzienia trafiła za to Polka, którą oskarżono o rozwiązłość seksualną. Aby uniknąć skandalu Strickner musiał jednak opuścić Poznań; został przeniesiony przez Himmlera do Berlina. W październiku 1942 r. mianowano go referentem do spraw narodowościowych w Głównym Urzędzie Bezpieczeństwa Rzeszy, w którym pracował już do końca wojny. Właśnie wówczas rozpoczął pracę nad wspomnianym już raportem. Nieprzypadkowo w zakończeniu sprawozdania znajduje się kilka zdań oskarżenia wobec „bezwstydnych i małowartościowych” Polek, które poprzez swoje zachowanie obniżają rzekomo wartość rasową innych grup narodowych.

Po zakończeniu wojny Strickner dostał się w ręce Amerykanów i został przez nich przekazany w czerwcu 1946 r. do Polski. Razem ze swoim wcześniejszym przełożonym w SD, Rolfem-Heinzem Höppnerem, trafił do więzienia. 15 marca 1949 r. został uznany przez Sąd Okręgowy w Poznaniu winnym zbrodni wojennych i skazany na karę śmierci przez powieszenie. 7 stycznia 1951 r. wyrok wykonano.

Teksty przedstawione obu oskarżonym zostały opublikowane przez K. M. Pospieszalskiego w 1949 r. w IV tomie „Documenta Occupationis”, zatytułowanym *Niemiecka lista narodowa w „Kraju Warty”*. *Wybór dokumentów*. Wydawca wyjaśnia w nim dokładnie kwestię autorstwa tych źródeł. Obecnie trwają w Instytucie Zachodnim prace nad reedycją tego tomu.

Poniżej prezentujemy czterostronicowy protokół z przesłuchania. Na jego ostatniej stronie znajduje się odręczny podpis Stricknera, który zapoznał się z treścią dokumentu i wniósł do niego kilka poprawek. Höppner odmówił zapoznania się z protokołem.

Wskazówki bibliograficzne:

Catherine Epstein, *Wzorcowy nazista: Arthur Greiser i okupacja Kraju Warty*, Wydawnictwo Dolnośląskie, Wrocław 2011.

Matthias Gafke, *Heydrichs „Ostmärker”. Das österreichische Führungspersonal von Sicherheitspolizei und SD*, Darmstadt 2015.

Julian Leszczyński, *Rolf-Heinz Höppner - studium ludobójstwa. Przyczynek do polityki Lebensraum w II wojnie światowej*, „Dzieje Najnowsze” 1972, nr 1.

Patrick Montaque, *Chełmno. Pierwszy nazistowski obóz zagłady*, Wydawnictwo Czarne, Wołowiec 2014.

Karol Marian Pospieszalski, *Niemiecka lista narodowa w „Kraju Warty”. Wybór dokumentów*, Instytut Zachodni, Poznań 1949.

Bogumił Rudawski - pracownik Instytutu Zachodniego, historyk, zajmuje się dziejami okupacji niemieckiej w Polsce i II wojną światową.